

Modalitások

2023. október 27-én a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Filozófiai Intézete Ismeretelmélet Osztályának szervezésében került sor a *Modalitások* című konferenciára. A *Magyar Filozófiai Szemle* jelen számának *Fókusz* rovata, Sutyák Tibor tanulmánya kivételével, a fentebbi konferencia előadásainak írásos változatát tartalmazza.

A *Fókusz* blokk első négy tanulmánya David Lewis modális metafizikájához kapcsolódik szervesen. Az első, *Lehetőségek és lehetséges világok* című tanulmányban Huoranszki Ferenc amellettt érvel, hogy – szemben az ortodoxiával – a lehetséges világok fogalma valójában nem segíti elő a modalitások, különösen a *de re* modalitások megértését; s így szakítanunk kell azzal a Lewis óta meggyökerezett gyakorlattal, mely a tárgyak modális tulajdonságai természetére irányuló kérdést a (lehetséges) világok természetére irányuló kérdéssel azonosítja. A második, *Modális intuíciók és lehetséges világok* című tanulmányban Kocsis László azt mutatja meg, hogy Lewis modális realizmusa hátterében (legalábbis részben) Lewis metafizikai nézetei állnak – Lewis széles körben kontraintuitívnak tartott elképzelése a világokról, paradox módon annak az „ártatlannak” tűnő elvnek a következménye, hogy amennyire csak lehet, tartsuk tiszteltben a józan észben gyökeredző intuícióinkat. A harmadik, *A KontraFront puccskísérlet* című tanulmányban Kodaj Dániel a modalitások Timothy Williamson által kidolgozott kontrafaktuális elméletét hasonlítja össze a lehetséges világok Lewis-féle elméletével; és arra a konklúzióra jut, hogy míg az előbbi azt magyarázza jól, hogyan férünk hozzá episztemikusan a lehetőségekhez, addig az utóbbiak (s különösen a lewis-i változat) azt magyarázza jól, hogy mi teszi igazzá a modális kijelentéseinket. A negyedik, *Lehetséges világok és fiktív világok I.* című tanulmányban Bárány Tibor részletesen rekonstruálja azt a lewis-i nézetet, mely szerint a fiktív történetek úgy értelmezendők, mint amik egy-egy (lehetséges) világ történetét írják le; majd amellettt érvel, hogy e nézet nem tartható, mivel nem tud számot adni arról, mi teszi művészetté a művészi szándékú narratív fikciót.

A *Fókusz* rovatban szereplő további három tanulmány csak érintőlegesen kapcsolódik Lewis világokról szóló elméletéhez. A rovat ötödik, *Releváns lehetőség* című tanulmányában Sutyák Tibor azt igyekszik megmutatni, hogy a különbö-

ző lehetségesvilág-elméletek nem igazán tudnak különbséget tenni releváns és nem-releváns lehetőségek között, és amellet érvel, hogy a releváns lehetőség megragadására a szituációelmélet kínálja a legalkalmasabb fogalmi keretet. A hatodik, *Mi a fizikai és az empirikus lehetőség viszonya?* című tanulmányban Gyenis Balázs John Norton nézeteiből kiindulva elemzi a lehetőség különböző fogalmait; és oda konkludál, hogy Norton „empirikus lehetőség” fogalma segítségével számos olyan probléma megoldható, melyekkel a hagyományos „fizikai lehetőség” fogalmát használva nem tudunk megbirkózni. Végezetül, *A kvantumelmélet modális interpretációja* című tanulmányban Szabó Gábor amellet érvel, hogy – szemben a klasszikus fizikával – a kvantumelmélet modális interpretációja szerint egy rendszer változásait nem feltétlenül kell külső tényezőkkel magyarázni; a rendszer belső dinamikai fejlődése is felelős ezekért a változásokért.

A *Varia* blokkjában négy írás szerepel. Ágota Barnabás *A morális túlkövetelés problémája és a hivatás filozófiája* című tanulmányában arra a kérdésre keresi a választ: hogyan egyeztethető össze a morális kötelességek feltétlen (az egyén preferenciáira érzéketlen) volta azzal, hogy amúgy az egyéneknek az élet számos területén joguk van követni a preferenciájukat? Mohay Gergely *Arisztotelész a szegények támogatásáról* című írásában Arisztotelésznek azokat a nézeteit rekonstruálja és elemzi, melyek a segítségnyújtás lehetséges motivációiról és a megfelelő erényekről szólnak. Pavlovits Tamás *Filozófia és kontempláció* című írásában a görög „theoria” fogalom eredeti két értelmét (szemlélődés és elmélkedés) követi nyomon történetileg; a filozófiai elméletalkotás és filozófiai gyakorlat viszonyát elemzi, mondván ez utóbbiak kapcsolata sokkal szerveesebb volt az újkori filozófiában, mint ahogy azt jellemzően gondolni szokás. A rovatot Sági Péter Tamás *Mindig szabad az akarat? A szabad akarat egy korlátozatlan elmélete* című tanulmánya zárja; ebben Sági amellet érvel, hogy – szemben a restriktív libertáriánus elméletekkel – valójában minden egyes döntésünk szabad, minden egyes döntésünk esetében egyenél több alternatíva áll nyitva előttünk.

A *Dokumentum* rovatban Szent Ágoston *Corpus Christianorum*ának *Retractationes (Felülvizsgálatok)* című fejezete olvasható Scheffer Kevin fordításában és bevezetőjével. Az ezt követő *Fórum* rovat Bernáth László *Létezik-e szabad akarat?* című könyvéről rendezett konferencia anyagából közöl válogatást. (Az eseményre 2023. december 1-én a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Filozófiai Intézetében került sor.) A rovatban Békefi Bálint, Eszes Boldizsár, Márton Miklós és Váncza Kristóf kritikái, valamint Bernáth László ezekre adott válasza olvasható.

Kötetünk két recenzióval zárul, és ezzel visszakanyarodunk a modalitások témaköréhez. Az egyik Ambrus Gergely recenziója Huoranszki Ferenc *Túl a modern metafizikán* című könyvéről (Typotex, 2024). A másik Kodaj Dániel írása a Kocsis László és Tüboly Ádám által szerkesztett *Lehetséges világok. Modális metafizikai tanulmányok* című kötetről (Typotex, 2022).

Bernáth László – Tőzsér János